

УДК 911.3

Чорний Михайло Богданович

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м.Львів, Україна,
e-mail: rerix171991@ukr.net

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ГАЛИЧИНИ У XI-XIV СТ.

Мета: Виявити основні напрямки зовнішньоекономічної діяльності, їх динаміку, встановити основні групи товарів та їх географічне походження, простежити формування інфраструктури Галичини в XI-XIV ст.

Методика: Основними методами є порівняльно-історичний, історико-хронологічний, описовий, ретроспективний та картографічний. Метод історико-географічних зрізів – даний дослідницький прийом застосовують з метою всебічного висвітлення якісних сторін суспільно-географічних відношень, процесів і явищ у межах певних часових періодів, ґрунтового аналізу усієї палітри історико-географічних відомостей суспільно-географічного характеру.

Результати: Подано результати досліджень і аналітичні висновки з розвитку та динаміку зовнішньоекономічних зв'язків Галицької землі, та її місце в системі країн Європи. Виділено на основі методу історико-географічних зрізів часово-просторові конструкції розвитку Галичини як окремої частини Київської Русі та самостійної держави в XIII-XIV століттях.

Наукова новизна: Детально проаналізовано на основі першоджерел та інших відомостей географічну та товарну структуру зовнішньоекономічних зв'язків Галичини. Вперше з географічної точки зору вказано основні напрямки діяльності міжнародних економічних відносин Галичини, як частини Східної Європи та Західного світу в період XI-XIV століття.

Практична значимість: Вказано на структурні зміни соціально-економічних процесів зовнішньоекономічних зв'язків, розкрито географічну структуру зв'язків та її застосування в сучасних умовах.

Ключові слова: зовнішньоекономічні зв'язки, інфраструктура, міжнародна торгівля, археологічні джерела.

УДК 911.3

Чорный Михаил Богданович

Львовский национальный университет имени
Ивана Франко, Львов, Украина, e-mail:
rerix171991@ukr.net

ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИЕ СВЯЗИ ГАЛИЧИНЫ В XI-XIV ВВ.

Цель: выявить основные направления внешнеэкономической деятельности, их динамику, установить основные группы товаров и их географическое происхождение, проследить формирование инфраструктуры Галичины.

Методика: Основными методами являются сравнительно-исторический, историко-хронологический, описательный, ретроспективный и картографический. Метод историко-географических срезов - данный исследовательский прием применяют с целью всестороннего освещения качественных сторон общественно-географических отношений, процессов и явлений в пределах определенных временных периодов, основательного анализа всей палитры историко-географических сведений общественно-географического характера.

Результаты: Представлены результаты исследований и аналитические выводы по развитию и ее динамики внешнеэкономических связей Галицкой земли, и ее место в системе стран Европы. Выделено на основе метода историко-географических срезов временно-пространственные конструкции развития Галичины как отдельной части Киевской Руси и самостоятельного государства в XIII-XIV веках.

Научная новизна: Детально проанализированы на основе первоисточников и других сведений географическую и товарную структуру внешнеэкономических связей Галичины. Впервые с географической точки зрения указаны основные направления деятельности международных экономических отношений Галичины, как части Восточной Европы и Западного мира.

Практическая значимость: Указано на структурные изменения социально-экономических процессов внешнеэкономических связей, раскрыто географическую структуру связей и ее применение в современных условиях.

Ключевые слова: внешнеэкономические связи, инфраструктура, международная торговля, археологические источники.

UDC 911.3

Chorny Mychailo Bogdanovich

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine, e-mail: rerix171991@ukr.net

FOREIGN RELATIONS GALICIA IN XI-XIV CENTURIES

Purpose: To identify the main directions of foreign economic activity, their dynamics, set the main groups of products and their geographical origin, to trace the formation of the infrastructure of Galicia.

Methods: The main methods are comparative-historical, historical, chronological, descriptive, retrospective and maps. The method of historical and geographical sections - this research method used for the full coverage of qualitative side of social and geographical relationships, processes and phenomena within certain time periods thorough analysis of the entire gamut of historical and geographical information, socio-geographical nature.

Results: The results of research and analyzes of the dynamics of development and its external economic relations Galician earth, and its place in Europe. Allocated on the basis of historical and geographical sections of time-spatial structures of Galicia as a separate part of Kievan Rus and independent state in XIII-XIV centuries.

Scientific novelty: detailed analysis based on information sources and other geographical and commodity structure of foreign economic relations of Galicia. For the first time specified geographical point of view the main activities of international economic relations of Galicia as part of Eastern Europe and the Western world. The practical significance: These structural changes in social and economic processes of foreign economic relations, disclosed the geographical structure of relationships and its application in modern conditions.

Keywords: foreign economic relations, infrastructure, international trade, archaeological sources.

Постановка проблеми: Зовнішньоекономічні зв'язки є головним показником розвитку держави, вивчення економічних контактів Галицької землі в період їх входження до складу Київської Русі є необхідною умовою для створення загальної картини розвитку Галицької держави. А також є необхідною умовою для аналізу розвитку та існуванню досліджуваних зв'язків в ХХІ ст.

Аналіз найновіших досліджень та публікацій: На сьогодні є досить значна кількість публікацій досліджуваної теми серед вчених істориків України, проте є дуже мало відомих публікацій географів. Найбільше публікацій та досліджень зроблено польськими вченими Я.Котлярчик, Ф.Персовський, Т.Керсновські.

Постановка завдання: В даній статті зовнішньоекономічні зв'язки Галичини розглядаються, як окремий і особливий вид зв'язків, на основі яких можна розширювати сучасну економічну діяльність Львівської області та формування нової зовнішньоекономічної політики регіону. Основними цілями є охарактеризувати зовнішньоекономічні зв'язки Галицької землі у географічному та товарному вимірі, визначити темпи зміни структури зв'язків у X-XIV ст., а також дати загальний аналіз досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу: Об'єктом дослідження є система міжнародних економічних відносин Східної Європи наприкінці X - перша половина XIV століття. Предмет – зовнішньоекономічні зв'язки Галицької землі у вказаний період. Метою – виявити основні напрямки зовнішньоекономічної діяльності, їх динаміку, встановити основні групи товарів та їх географічне походження, простежити формування інфраструктури.

Джерельна базаю дослідження є:

1) Літописи і хроніки – «Повість временних літ», «Київський літопис», «Галицько-Волинський літопис», «Хроніка Галла Аноніма».

2) Реляції та описи подорожей мандрівників і послів (монаха Юліана, Джовані дель Плано Карпіні, Гійома де Рубрука, Марко Поло, місійних єпископів-францисканця Одоріко Порденоне.)

3) Літературні твори: «Слово о полку Ігоревім», «Діяння і життя Девгенія Акрита».

Опрацьовано архів відділу археології Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України у м.Львові, де зберігаються звіти і щоденники археологічних експедицій Інституту суспільних наук АН УРСР і Львівського історичного музею 1946 – 2010роках.

Вченні, які досліджували дану проблематику – М.С.Грушевський – основні напрями економічних контактів і їх інфраструктуру; Я.І.Пастернак – аналіз імпорту і проблеми торгових шляхів. Праці М.Ф.Котляра, І.П.Крип'якевича, М.М.Кучінка – аспекти інфраструктури і окремі групи привізних товарів.

В працях М.Ф.Котляра, Б.О.Тимощука, І.П.Крип'якевича, І.М.Шекери, М.Ф.Рожка висвітлюються деякі аспекти інфраструктури і містяться характеристики окремих груп привізних товарів. О.Ф.Сидоренко в єдиному спеціальному дослідженні, присвяченому ролі українських земель в міжнародній торгівлі середньовічної доби, описує в загальних рисах участь Галицької держави у контактах з Візантійською імперією і Північним Причорномор'ям, країнами Сходу, південно-східною

Прибалтикою, землями Польщі. Під терміном «Галицька земля» розуміємо території, які в 40-х роках XII ст. увійшли до Галицького князівства (Перемишльська, Звенигородська, Галицька, Тереховельська); західна межа – басейн Сяну, північна – верхів'я рік Західний Буг, Стир, Горинь, Случ, південна – гори Карпати, верхів'я Пруту, середня течія Дністра, східною – верхів'я рік Південний Буг і Случ.

У XIII - XIV ст. Галицьке князівство за інтенсивністю контактів з Візантією і країнами Сходу займало провідні позиції в східноєвропейському регіоні (чинники, які сприяли – вигідне географічне положення, близькість до кордонів Візантії, наявність розгалуженої внутрішньої мережі водних і сухопутних зв'язків, які були частиною торгівельних магістралей, наявність міських – центрів осередків ремесла і торгівлі – Галич, Звенигород, Володимир, Львів, Дорогобуж, Белз, Берестя, Пересопниця. Велике значення мало формування інфраструктури зовнішньоекономічних зв'язків – митниць, портів, торгових площ, складів товарів [2].

Економічні зв'язки Галицької землі з Візантією стали особливо інтенсивними з другої половини XI ст.. Майже у всіх великих осередках і фортецях дослідженої території (Ленківці, Щекотин, Листвин, Городище) знайдено фрагменти візантійських амфор. Їх значне поширення приводить до висновку, що вони надходили з Візантії і її причорноморських володінь не лише як тара для вина і продуктів, але і як важливий самостійний предмет торгівлі. Велику групу привізних візантійських товарів становили скляні вироби (браслети, медальйони, намистини, лампадки), полив'яний посуд, камінь – стеатит (з нього місцеві жителі виготовляли іконки виявлені в Крилосі, Чорнівському городищі, Данилові), речі з напівдорогоцінного каміння, дерева, свинцю, кольорових металів (пломби і печатки, предмети культу, замки до скриньок). Знайденні на досліджуваній території візантійські та візантійсько-херсонеські монети також свідчать про торгівельні операції місцевих купців з Візантією та Північним Причорномор'ям [2].

З Середньої Азії, Персії, Сирії, Єгипту надходив посуд, прикраси, предмети побуту, сировина для ремесла. В XIII столітті археологічні і писемні джерела вперше фіксують такі східні товари як ртуть, занзібарський перець [1].

З південно-східної Прибалтики і Скандинавії поступали вироби з чорних і кольорових металів, бурштин використовували для виготовлення намистин, предметів культу – знахідка в Галичі, з Польщі довозилась сировина яку використовували для виготовлення покрівель, прикрас, предметів культу, поступали есовидні скроневі кільця зі срібла і бронзи, олово надходило з Чехії, яка була одним з найбільших експортерів цього металу в Європі. З Польщі, Угорщини, Чехії у Галичину надходили вироби зроблені в Священній Римській імперії – релікварії, водолії, блюда, ложечки для причащення. Отже за свідченням археологічних джерел

імпорт з країн Європи здебільшого становили вироби з кольорових та чорних металів [8].

Галицька земля мала також зв'язки з країнами Сходу, про що свідчать залишки монет карбовані в містах Арабського халіфату і держави Саманідів. Важливу групу у торгівлі мали вироби з напівдорогоцінних каменів – сердоліку, гірського кришталю, аметисту, агату, а також вони надходили як сировинна для ювелірів. В XII столітті появляється продукція із скла – кубки і намистини із середньоазійських держав та Сирії, особливо імпортували золото і срібноскляні намистини. Важливу групу товарів складав керамічний та металевий посуд. Так з Персії привозили поливну кераміку, з Середньої Азії надходив посуд із бронзи, про що свідчать фрагменти посудини із Звенигорода. З країн Сходу привозили також металеві хрести сирійсько-палестинського типу, з Кавказу і Криму поставляли самшит-дерево, з якого місцеві жителі виготовляли гребені [7].

Одним з значних партнерів Галицьких земель у XIII столітті стає Золота Орда - особливе місце займають центри Сарай ал-Джедід, Сарай ал-Махруса, Біляр, Акерман, Старий Орхей, Костешти – керамічний посуд, з Китаю через Золоту Орду потрапляє порцеляновий посуд. Важливим доказом існування економічних контактів з країнами Сходу є факт появи у її містах мусульманських, вірменських, єврейських купців та ремісників, які володіли значним досвідом міжнародної торгівлі [6].

З Польщі надходила сировина для ремесел, особливо джерела фіксують зацікавленість польської і української сторони у розвитку успішної торгівлі, так з вигодою торгували купці сілезьких міст, зокрема Вроцлава, Свідніци і болісно реагували на створювані перешкоди.

Важливу роль в зовнішньоекономічних зв'язках з Чехією відіграла поява стабільної грошової одиниці - празький гріш, які потрапили в Галичину внаслідок торгівельних операцій. Чеських купців цікавили східні товари, які можна було тут придбати. Також значне місце у торгівлі Галичини займали прибалтійські міста – Торунь, Хелмно. Писемні джерела засвідчують тривале перебування торунців у місті Львові, внаслідок оптимістично створених умовах литовських князів та польських королів. Вони привозили сукно як власного виробництва так і з Венеції та Фландрії а також балтійські оселедці, натомість купували у нас східні товари, хутра та хліб [2]. З Угорщини в Галицьку землю в більшості надходила сировина, аніж готові вироби.

Італійським купцям було вигідно використовувати шляхи вздовж Дністра, як міжнародну магістраль, яка зв'язувала Чорне і Балтійське море, по цьому шляху вони провозили східні товари до узбережжя Балтійського моря. Про використання також шляху по Західному Бугу свідчить археологічний матеріал з Дорогочини [6].

Для досліджуваного періоду були характерні такі риси, як розширення асортименту привізних товарів, освоєння купцями Галичини

нових європейських ринків, переселення купців з європейських країн в міста Галичини [7].

Важливою складовою інфраструктури був транспорт. У весняний, літній і осінній період використовувались кораблі, а восени і взимку – вози. За допомогою митниць державна влада регулювала масштаби зовнішньоекономічних зв'язків і легалізувала діяльність іноземних купців. Митниці існували у більшості тогочасних міст. Також існувала певна правова база зовнішньоекономічних зв'язків відображена у «Руській Правді», привілеї галицько-волинського князя Андрія Юрійовича, листі Дмитра Детька міській раді Торуня – в них ідеться про правовий захист іноземних купців і створення сприятливих умов для їх діяльності [1].

Археологічний матеріал дає підстави говорити про заходи державної влади спрямованої на охорону важливих в економічному і військовому відношенні сухопутних шляхів, а також захист інтересів кредиторів перед їх боржниками.

Висновки: Отже, територія сучасної Львівської області в період Київської Русі та Галицької держави мала динамічні економічні зв'язки з такими країнами, як Польща, Чехія, Угорщина, Священна Римська Імперія, італійськими містами та містами Прибалтики, а також із Золотою Ордою та країнами Сходу. Проте найважливіші зовнішньоекономічні зв'язки були з Візантією, які були досить стабільними з початку XI століття. Основними імпортованими товарами були – сировина для ремісників, амфори, золоті прикраси, тканини, посуд, предмети церковного культу, основними експортованими товарами були хутра та хліб, а також східні товари – оскільки Галичина була одним з центрів де збували свою продукцію країни Сходу. Ці перші зовнішньоекономічні контакти зародили на досліджуваній території їх динаміку розвитку, та заклали основи відкритої держави з ліберальною системою управління податками.

Список використаних джерел

1. Грушевський М.С. Історія України – Руси. – Київ, 1995. – 670с.
2. Копитко А. Галицька та Волинські землі і Візантія в системі міжнародних економічних зв'язків (XIII- перша половина XIV століття) // Король Данило Романович і його місце в українській історії. Матеріали міжнародної наукової конференції 29-30 листопада 2001 р. – Львів, 2002. – С.97-103.
3. Пилипенко О.Є. Зовнішньоекономічні зв'язки українських земель у складі Російської імперії (1861-1914рр.): Монографія. – Київ: Академія муніципального управління: редакційно-видавничий відділ, 2008. – 280с.
4. Федюк О.М. Українська суспільна географія: II пол. XX ст. – поч. XXI ст.. монографія / Федюк О.М.; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: ТОВ «Бланк сервіс – Плюс», 2014. – 208с.
5. Шаблій О.І. Основи суспільної географії / Fundamentals of Human Geography: підручник для студ. вищих навчальних закладів/ О.І.Шаблій. – 2-ге видання. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 296 с.
6. Книга Марко Поло – Москва, 1956. – 376с.
7. Повесть временних лет. – Москва – Ленинград, 1950. – Т.1. Лаврентийская летопись. – 406с.
8. Слово о полку Игореве. – Москва, 1987. – 221с.

Список использованных источников

1. Грушевский М.С. История Украины - Руси. - Киев, 1995. - 670с.
2. Копитко А. Галицкая и Волынские земли и Византия в системе международных экономических связей (XIIII- первая половине XIV века) // Король Данило Романович и его место в украинской истории. Материалы международной научной конференции 29-30 ноября 2001 - Львов, 2002. - С.97-103.
3. Пилипенко А.Е. Внешнеэкономические связи украинских земель в составе Российской империи (1861-1914гг.): Монография. - Киев: Академия муниципального управления: редакционно-издательский отдел, 2008. - 280с.
4. Федюк А.Н. Украинская общественная география: II пол.XX ст. - Нач ст .. монография / Федюк О.М .; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. - М .: ООО «Бланк сервис - Плюс», 2014. - 208с.
5. Шаблій А.И. Основы общественной географии / Fundamentals of Human Geography: учебник для студ. высших учебных заведений / О.И.Шаблій. - 2-е издание. - Львов: ЛНУ имени Ивана Франко, 2012. - 296 с.
6. Книга Марко Поло - Москва, 1956. - 376с.
7. Повесть временных лет. - Москва - Ленинград, 1950. - Т.1.Лаврентийская летопись. - 406с.
8. Слово о полку Игореве. - Москва, 1987. - 221с.

References

1. Grushevskii M.S.Istoriya Ukraine - Rus. - Kyiv, 1995. – 670p.
2. A. Kopytko Galician and Volyn lands and Byzantium in international economic relations (IIII- first half of the fourteenth century) // King Danylo and its place in Ukrainian history. Proceedings of the International Conference on 29-30 November 2001 - Lviv, 2002. - P.97-103.
3. Pylypenko OE Foreign economic relations Ukrainian lands in the Russian Empire (1861-1914rr.): Monograph. - Kyiv: Academy of municipal management, editorial and publishing department, 2008. – 280p.
4. Fedyuk AM Ukrainian social geography: II pol..HH century. - Poch.HHI century .. monograph / AM Fedyuk .; Taras Shevchenko National University of Kyiv. - K .: of "Blank Service - Plus", 2014. - 208p.
5. Shabliy AI Fundamentals of human geography / Fundamentals of Human Geography: textbook for students. higher education institutions / O.I.Shabliy. - 2nd edition. - Lviv: the Ivan Franko Lviv National University, 2012. - 296 p.
6. The Book of Marco Polo - Moscow, 1956. – 376p.
7. Tale of Bygone years. - Moscow - Leningrad, 1950 - T.1.Lavrentyyskaya chronicles. – 406p.
8. Lay Yhoreve. - Moscow, 1987. – 221p.